

НОВИТЕ НАПРАВЛЕНИЯ В ПРАВОТО – ФАКТОР ЗА ИНТЕГРИРАНЕТО НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА В ИКОНОМИКАТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Публикуван в НАУЧЕН АЛМАНАХ, издание на ВСУ – “Черноризец
храбър”, кн.5, 2005, с. 14.

Новите технологии във все по-голяма степен влияят върху формирането на обществото на двадесет и първия век. Те бързо се превръщат в жизненоважен стимул за развитието на световната икономика. Оказват революционно въздействие върху живота на хората, тяхното образование и работа, а също върху взаимодействието между правителствата и гражданското общество. Също така дават възможност на частните лица, фирмите и организациите, по-ефективно и творчески да решават икономическите и социалните проблеми.

Бързото развитие на научно-техническия прогрес принуждава държавите от ЕС да обърнат лице към проблемите, които новите технологии създават. Като осъзнават дълбоките изменения, предизвикани от въвеждането на тези технологии, те преценяват, че трябва да се даде приоритет на политика, насочена към приемане на съответно законодателство и към укрепване на международното сътрудничество в областта. В *Декларацията за използването на научно-техническия прогрес в името на мира и за доброто на човечеството* например се отбелязва, че научно-техническият прогрес е станал един от най-важните фактори в развитието на човешкото общество. Което предполага неговото активно участие в развитието на икономиката.

Това е едно. От друга страна се знае, че един от основните правни принципи се изразява в т.нар. изпреварващо действие на закона спрямо развитието на обществените отношения. Той изисква от правото – като регулираща система, да отговаря адекватно на провокациите, включително и на тези, които нахлуват от предния фронт на съвременната наука и технология. Защото в контекста на развитието на науката и технологиите се обособяват и нови правни направления, всяко от които си поставя за цел да обхване определена област от новосъздаваните

правоотношения. Някои от по-характерните направления в това отношение са:

Компютърно право

Компютърното право е едно от най-новите и модерни направления в правото. Неговото появяване на правната “арена” е следствие от създаването на компютъра като техническо устройство. Явяващо се последица от научно-техническия прогрес, то има за функция регулирането на всички отношения в тази област.

Компютърните системи и производните им играят важна роля в широкия спектър от индустриални приложения, а компютърно-програмната технология има фундаментално значение за индустриалното развитие на новосформиращия се Европейски съюз. Принципно новите обществени отношения са създали нуждата от специфична правова закрила, доколкото те не се вписват в нито един от известните институти на правото.

Интернет-право и право на киберпространството

Компютърното право следва да бъде отличаващо от т.нар. интернет-право. Под Интернет се разбира глобална (в световен мащаб) мрежа от неопределен брой свързани помежду си компютри. В този смисъл интернет-правото се различава от компютърното право. То регулира отношенията, свързани с комуникацията между компютрите. (Докато компютърното право се занимава единствено с компютъра като самостоятелен обект на правото.)

Отделно от интернет-правото правната материя в областта на комуникациите проявява тенденция да се обособи като самостоятелно направление в правото по отношение на онези комуникации, които не са пряко свързани с използване на компютърна технология. Тук често се ползва терминът киберпространствено право (*cyberspace law*).

Биомолекулярно право

В последните години в резултат от научните открития стана възможно да се разработят технологии, които манипулират живите организми на молекулярно ниво.

Под биомолекулярна технология се разбира област от технологията, занимаваща се с подобряване на съществуващите или създаване на изцяло нови, изкуствени биосистеми чрез манипулации на отделни молекули. По това тя се различава от биотехнологията, която е клон от технологията, занимаваща се с култивирането на съществуващите, естествени биосистеми. Тоест, навлиза се в ново – молекулярно структурно ниво. Тези манипулации не са във възможностите на класическата биотехнология. Типичен пример е наскоро завършилият процес по дешифрирането на човешкия геном.

Тази нова и перспективна научна област също изпитва нужда от правно регулиране. Създадени са и действат първите нормативни актове.

Нанотехнологично право

Под “нанотехнология” се разбира технология, която борави с физични структури на атомно и субатомно разнище, т.е. навлиза се в дълбочина на материята. Нанотехнологията е област, която лежи отвъд сферата на действие на биомолекулярната технология и в известен смисъл се явява естественото ѝ продължение.

В последните няколко години изследователите създават прецизни атомни структури, употребявайки атомни микроскопи и подходящо оборудване, с което установават положението на отделни атоми. В резултат атом по атом се изграждат предварително проектирани молекули, които имат характеристиките на машини. Една от целите е такива работещи молекули-машини да строят други.

Засега дискусиата за нанотехнологията на юридическата арена е в начална фаза. Но нанотехнологичната революция много бързо може да генерира нови правни отношения.

Атомно право

Атомното право е област от правото, също имаща своята специфика. В настоящото изброяване на него е отделено подобаващо се място, тъй като развитието на атомната енергетика е пряко следствие от научно-техническия прогрес. Онова, което го отличава от останалите правни направления, разглеждани тук, е неговата сравнително подробна регламентация.

Космическо право

Космическото право, независимо от своята кратка история, също има своите прецеденти. За съжаление в българската правна наука то е застъпено по-скоро като термин. Липсват сериозни проучвания и задълбочени разработки, независимо че в законодателен план вече съществуват редица действащи нормативни актове.

Какъв извод може да се направи въз основа на горното?

По отношение на изброените направления, имащи за задача правното обезпечаване на научно-техническия прогрес в отделни негови проявления, смело може да се каже, че българското право няма традиция. Закономерно възниква въпросът: е, добре, след като нямаме традиция по отношение регулирането на отношенията в областта на научно-техническия прогрес, как бихме могли да градим модерна икономика? Защото нито една икономика не би могла да се развива, ако предварително не са изработени подходящи регулативни механизми. В противен случай се създават условия – както практиката показва, икономиката да придобива “сив цвят”. В нейното формиране се намесват не правни, а

криминални фактори. И още. Поради поради крайно оскъдната и донякъде еkleктична законодателна уредба в стопанските субекти липсва мотивация за развитие на наукоемки, високопроизводителни и съответно – печеливши технологии: информационна, атомна, космическа и т.н.

В този смисъл трябва да се разбира правния принцип – за изпреварващото действие, за който се спомена в началото. Правото трябва да придобие способността да “предугажда” кои нови обществени отношения имат потенциал да се развият в достатъчна степен, за да бъдат обхванати в подходящи правни норми, и така да се съдейства за развитието на икономиката.

Реалностите обаче са други. Българската правна наука, както и законодателната практика засега нямат и идея за развитие на областта, още по-малко се мисли за създаване на последователна и подробно разработвана стратегия. Това неминуемо влиза в конфликт с принципа на правото, споменат по-горе – за изпреварващото действие. Създава се впечатление, че законосъобразността е предоставила на целесъобразността да диктува първичното формиране на нормите за поведение (абстрактно казано), което е абсурдно – все едно законът да толерира заобикалянето на закона.

Би могло да се помисли и по следния, също немаловажен въпрос. Дали всички тези нови направления, за които стана дума по-горе, като се изходи от общия им предмет на регулиране – в областта на научно-техническия прогрес, не би могло да бъдат обединени в самостоятелен отрасъл или подотрасъл – някакво направление на правото, макар и с учебна цел? Така бъдещите юристи биха се запознали с този нов феномен в неговата относителна обособеност и цялост, биха осъзнали голямата роля, която научно-техническата революция играе за формирането на модерна икономика – а оттам и за просперираща държава. И съответно да поемат лична и професионална отговорност, като привнесат своето ново виждане в бъдещото законодателство под формата на конкретни закони и норми.

В заключение може да се каже, че новите направления в правото би следвало да бъдат обект на сериозно внимание от страна на правната наука, ако се иска българското право да поеме своята отговорност по отношение на цялостната интеграция на страната в ЕС.